

Економічна ефективність використання та відтворення основних засобів в аграрних підприємствах

Федорчук О.М., аспірант
Херсонський державний аграрний університет

Постановка проблеми

Термін "ефективність" (від лат. "efficiencia") трактується як результативність певного процесу, дії. Але сам по собі ефект (результат) не може повною мірою характеризувати ступінь такої результативності, оскільки він не дає відповіді на запитання; а якою ж ціною одержаний цей ефект? Тому категорію ефективності можна визначити як результативність певного процесу, дії, яка вимірюється співвідношенням між результатом і витратами (ресурсами), що його зумовили. Саме в цьому полягає сутність даної категорії. В економічній літературі поширилася думка, згідно з якою суть ефективності трактується не просто як співвідношення ефекту (результату) з ресурсами, а як досягнення максимального ефекту за мінімальних витрат ресурсів.

Таке визначення ефективності не є коректним, оскільки досягти максимуму ефекту за мінімуму витрат через дію закону спадної дохідності практично неможливо. Адже економічні ресурси завжди обмежені. В цих умовах більш розширено категорію ефективності можна тлумачити як досягнення максимального ефекту за фіксованих наперед визначених обсягах ресурсів, або ж досягти заданого результату (ефекту) за мінімальних витрат ресурсів. Обидва ці економічні завдання є економічно коректними як з точки зору поставленої мети, так і з погляду реальних можливостей її досягнення [1].

Стан вивчення проблеми

На сучасному етапі перебудови агропромислового комплексу проблема раціонального використання основних засобів досить актуальна. Оскільки загальний їх обсяг постійно зменшується, знижується рівень фондо- і енергооснащеності виробництва, зростає питома вага морально і фізично зношених засобів праці, скорочується обсяг їх виробництва, що не дозволяє забезпечити їх своєчасне оновлення. Матеріально-технічна база агропромислового комплексу повинна розвиватись за законами розширеного відтворення, однак у результаті кризового стану економіки відбувається звужене відтворення.

Одним з головних напрямів поліпшення продовольчого забезпечення населення є підвищення ефективності агропромислового виробництва і виведення його на якісно новий ступінь розвитку на основі інтенсифікації, ресурсозбереження, прискорення науково-технічного прогресу.

Сільськогосподарське виробництво вимагає органічного поєднання і взаємодії трьох факторів – робочої сили, основних засобів і предметів праці. В процесі виробництва здійснюється виробниче споживання вказаних ресурсів з метою отримання певних споживних вартостей, спроможних задовольнити відповідні потреби людей.

Завдання і методика досліджень

Важливе значення для вирішення практичних завдань підвищення економічної ефективності використання основних засобів має і науково обґрунтований вибір її показників. До основних показників відносяться: виробництво валової продукції, доходу, продуктивність праці, фондомісткість, коефіцієнт ефективності, приведені витрати, грошово-матеріальні витрати на виробництво продукції, показники платоспроможності і фінансової стійкості. Важливим завданням економічного аналізу ефективності основних виробничих фондів на сільськогосподарських підприємствах є вивчення їх фізичних та вартісних розмірів, співвідношень окремих видів та структури фондів у цілому. Досліджувати такі зміни та їх кількісні характеристики доцільно методами побудови рядів динаміки й структурного аналізу. Економічні процеси формування та ефективного функціонування окремих видів основних виробничих фондів різного походження в динаміці по типах підприємств різного виробничого напрямку в сучасних умовах досить складні й вимагають застосування різних методів економічного аналізу, зокрема, аналізу рядів динаміки фондооснащеності одиниці земельної площі і фондоозброєності праці, структурного аналізу складу основних фондів, статистичних групувань та кореляційно-регресійного аналізу, монографічного, порівняння й зіставлення кількісних і якісних показників, розрахунково-нормативного та інших.

Результати досліджень

Дослідження показали, що за період 1990-2004 рр. спостерігається тенденція спаду виробництва валової продукції сільського господарства, як в сільськогосподарських підприємствах області, так і в господарствах населення. Виявлену тенденцію підтверджує економіко-математичний аналіз тренду динаміки рівня виробництва валової продукції за цей період (рис. 1).

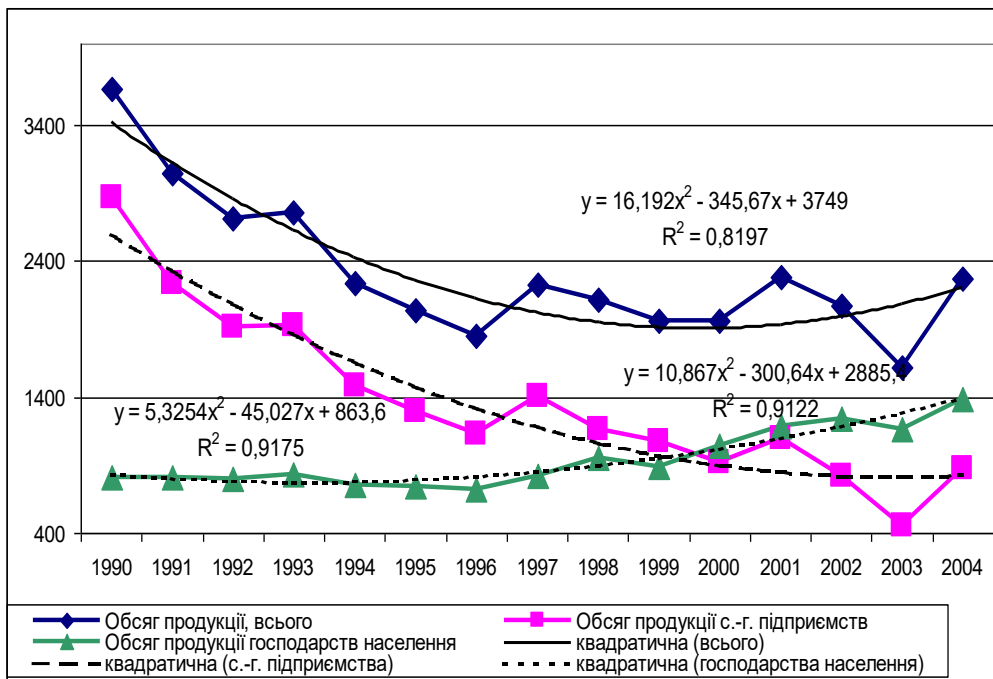

Рис. 1. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства в Херсонській області за категоріями господарств (у порівняних цінах 1996 р., млн.грн.)

Вибір функції тренду для економічних показників здійснювався за коефіцієнтом детермінації (R^2). Аналіз значень цього коефіцієнта показав, що домінуючою функцією є квадратична ($y = ax^2 + vx + c$).

Динаміка рівня виробництва валової продукції відображається рівнянням $y = 16,192x^2 - 345,67x + 3749$ ($R^2 = 0,8197$). Для сільськогосподарських підприємств динаміка рівня виробництва відображається рівнянням $y = 10,867x^2 - 300,64x + 2885,4$ ($R^2 = 0,9122$), а для господарств населення $y = 5,3254x^2 - 45,027x + 863,6$ ($R^2 = 0,9175$).

Джерелом розширеного відтворення основного капіталу є інвестиції, тоді як просте відтворення забезпечується нарахованими амортизаційними відрахуваннями, що максимально наближено відображають реальний знос об'єкта за період використання. Тому раціональна амортизаційна політика на макро- та мікрорівнях є важливою складовою формування основних засобів.

На сьогоднішній день більшість основних засобів, що знаходяться в аграрному секторі відпрацювали свій термін експлуатації і відповідно мають незначну балансову вартість. Це призводить до невеликих сум амортизаційних відрахувань. У зв'язку з щорічним зменшенням кількісного складу машинно-тракторного парку та його балансової вартості у сільськогосподарських підприємств зменшуються можливості використання амортизаційних

відрахувань для оновлення основних засобів Крім того, тільки незначна частина цих коштів спрямовується на закупівлю техніки. Практично вся сума йде на поповнення оборотних коштів у зв'язку з їх дефіцитом.

Кошти амортизаційних фондів, отримані за рахунок амортизаційних відрахувань для цих основних засобів за минулі роки були знецінені через такі негативні явища в економіці країни як інфляція, диспаритет цін на промислову і сільськогосподарську продукцію та ін. Таким чином, амортизація, нарахована сьогодні, не дозволяє отримати скільки-небудь суттєвих коштів на оновлення основних засобів, а розраховувати на кошти амортизаційних фондів попередніх років сільськогосподарські підприємства не можуть.

За даними Гайдуцького А.П. частка амортизації зросла з 30% у 1996 р. до 92 % у 2004 р. Зменшилася частка бюджетних коштів з 61,1 % у 1996 р. до 0,1% у 2004 р. Основним джерелом фінансування залишаються власні кошти підприємств, які переважно спрямовуються на поточні витрати.

Наукою доведено і багаторічною практикою підтверджено, що, незважаючи на значні витрати на поточний ремонт вітчизняної техніки, внаслідок фізичного та економічного спрацювання, коефіцієнти технічної готовності та відповідно продуктивності, наприклад зернозбиральних комбайнів, щорічно знижуються на 7-15% (залежно від інтенсивності використання, умов експлуатації, кваліфікації ремонтно-обслуговуючих спеціалістів). За середніх термінів використання комбайнів понад 10 років їх сезонна продуктивність знизилася на 70% від початкової (нових).

Для подальшого розвитку аграрного сектора істотною перешкодою залишається висока зношеність основних засобів виробництва, застаріла техніка та технології. Зокрема, щорічне зношення основних засобів, насамперед технічних, у 10 разів перевищує їх оновлення. Через різке зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників фондоозброєність у галузі зменшилась у 4,5 рази.

Основні фонди протягом свого тривалого функціонування зазнають а також техніко-економічного старіння. Боротьба з цими явищами є однією з важливих проблем відтворення основних виробничих фондів. Ефективність відтворювальних процесів певною мірою залежить від строків експлуатації перш за все активної частини виробничих фондів. Саме тому строки експлуатації машин і устаткування повинні бути оптимальними.

Безперервний процес виробництва вимагає постійного відтворення фізично спрацьованих і технічно застарілих основних фондів. Фізичне спрацювання та техніко-економічне старіння діючих

знарядь праці можна усунути частково або повністю, застосовуючи різні форми відтворення (рис. 2).

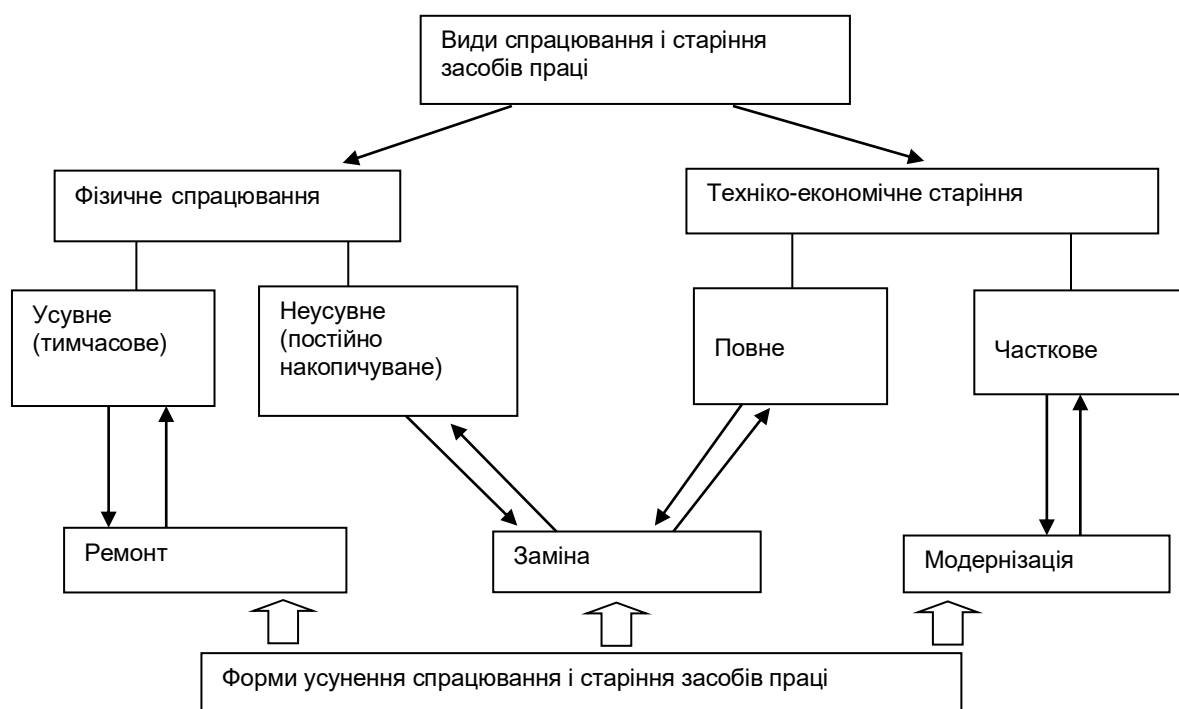

Рис. 2 Види фізичного спрацювання і техніко-економічного старіння засобів праці та форми їх усунення.

Відсутність впродовж років оновлення фондів поряд з їхнім зношуванням та поступовим списанням призвело до вкрай негативних явищ в економіці аграрних підприємств області, а саме – до порушення оптимальної структури та видового вкладу фондів, що супроводжується одночасною зміною їх якісного та кількісного складу.

Висновки та пропозиції

Важливим фактором стабільності аграрного виробництва є насичення ринку сільськогосподарською технікою, іншими матеріальними ресурсами, інженерно-технічним обслуговуванням та механізованими роботами по вирощуванню врожаю. Нинішня ситуація на ринку цих ресурсів і послуг вимагає державного втручання.

Ринок сільськогосподарської техніки започатковано порівняно недавно. Розроблено відповідні його схеми. Відбувається формування ринкової інфраструктури, на яке потрібні значні фінансові ресурси. Проте в 2002-2004 рр. сільськогосподарськими товаровиробниками було придбано техніки на суму близько 1,5 млрд грн, що в 10-15 разів менше від технологічної потреби, хоча

потужності сільгоспмашинобудування використовуються лише на 30%.

Отже, сучасний ринок сільськогосподарської техніки, не зважаючи на деяке пожвавлення в 2002-2004 рр., характеризується дією суперечливих тенденцій. Потенційний попит і пропозиції величезні. Однак реалізуватися вони не можуть з причини низької платоспроможності споживачів техніки. Саме цей фактор повинен лягти в основу регулювання ринку в подальшому, починаючи з найближчого майбутнього. Важлива задача — зміцнити фінансовий стан аграрних підприємств так, щоб вони могли реалізувати всі свої потреби в техніці. Державна підтримка розвитку ринку матеріально-технічних ресурсів та забезпечення ними аграрного сектору має здійснюватися за рахунок:

- регулювання аграрних ринків і цін на сільськогосподарську продукцію з метою одержання сільськими товаровиробниками прибутків на рівні середньої норми прибутку по народному господарству;

- здійснення технічного забезпечення переважно за власний рахунок.

Крім того, слід сформувати повноцінний лізинговий ринок, розширити його структури, диверсифікувати джерела фінансування лізингових операцій, акцентувавши увагу на залученні капіталу, посилити його привабливість для всіх учасників.

Необхідно створити інфраструктуру фірмового технічного сервісу: технічні центри, дилерські підприємства, машинно-технологічні формування, магазини машин і запасних частин.

Заводи-виробники та створені ними або з їх безпосередньою участю сервісні структури мають взяти на себе функції й відповідальність за реалізацію та інженерно-технічне обслуговування машин і обладнання у гарантійний період та протягом усього строку експлуатації, а також відновлення і повторний продаж вживаної техніки. Потрібно також розробити положення про інженерну службу сільського господарства на регіональному та районному рівнях.

Обґрунтування тарифів на механізовані роботи здійснювати на принципах: нормативна собівартість плюс 15% нагромаджень. У правовому порядку обмежити або навіть зовсім заборонити державним машинно-технологічним станціям оренду землі та виробництво сільськогосподарської продукції, зорієтувавши їх діяльність на надання послуг по вирощуванню врожаю та технічному обслуговуванні аграрних підприємств.

Крім того, слід сформувати повноцінний лізинговий ринок, розширити його структури, диверсифікувати джерела фінансування лізингових операцій, акцентувавши увагу на залученні капіталу, посилити його привабливість для всіх учасників.

Необхідно створити інфраструктуру фірмового технічного сервісу: технічні центри, дилерські підприємства, машинно-технологічні формування, магазини машин і запасних частин.

Заводи-виробники та створені ними або з їх безпосередньою участю сервісні структури мають взяти на себе функції й відповідальність за реалізацію та інженерно-технічне обслуговування машин і обладнання у гарантійний період та протягом усього строку експлуатації, а також відновлення і повторний продаж вживаної техніки. Потрібно також розробити положення про інженерну службу сільського господарства на регіональному та районному рівнях.

Обґрунтування тарифів на механізовані роботи здійснювати на принципах: нормативна собівартість плюс 15% нагромаджень. У правовому порядку обмежити або навіть зовсім заборонити державним машинно-технологічним станціям оренду землі та виробництво сільськогосподарської продукції, зорієтувавши їх діяльність на надання послуг по вирощуванню врожаю та технічному обслуговуванні аграрних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В.Г. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва // Економіка АПК.-2005.-№5. С.52-63
2. Гайдуцький А.П. Суперечності інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки України // Статистика України. – 2004. - № 3. - С. 65.
3. Зубець М., Тивончук С. Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві. — К.: Аграр. наука, 2004. — 192 с.
4. Саблук П.Т. Формування і розвиток наукових основ забезпечення відтворювального процесу в аграрному виробництві // Економіка АПК. – 2003. – №2. – С. 50-52.
5. Школьник О.О. Стимулювання процесів розширеного відтворення у сільському господарстві // Вісник ХНАУ. Серія “Економіка АПК і природокористування”. – 2004. – №9.- С.187-192.

Економічна ефективність використання та відтворення основних засобів в аграрних підприємствах

Федорчук О.М., аспірант

Анотація

В статті дано оцінку економічній ефективності використання та відтворення основних засобів аграрного комплексу країни. Та розглянуто шляхи підвищення економічної ефективності функціонування основних засобів.

Ключові слова:

основні засоби, економічна ефективність, амортизація, лізинговий ринок

Экономическая эффективность использования и воспроизводства основных средств в аграрных предприятиях

Федорчук А.М. аспирант

Аннотация

В статье дана оценка экономической эффективности использования и дальнейшего воспроизводства основных средств аграрного комплекса страны. Также рассмотрены пути повышения экономической эффективности функционирования основных средств.

Ключевые слова:

основные средства, экономическая эффективность, амортизация, лизинговый рынок